

בגרות בתנ"ך ממ"ד
5 יחידות
בראשית פרק לב'-לג'

דודי זינגר

הקדמה

לאחר הפרידה מלבן פותח פרק לב בתיאור מסעו של יעקב לכיוון ארץ כנען. חזרתו של יעקב לארץ מזכירה את יציאתו ממנה ומהווה סגירת מעגל.

המפגש עם המלאכים בפרק ל"ב מזכיר לנו את חלום יעקב והבטחות ה' ליעקב בחלום בפרק כ"ח וכך מחזק את התחושה שיעקב מוגן בצאתו ובחזרתו.

יציאת יעקב מארץ כנען לחרון (פרק כח)	שיבת יעקב מחרון לארץ כנען (פרק לב)
<p>יא וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיְלֵן שָׁם כִּי בָא הַשֹּׁמֵשׁ .... ב וַיַּחְלֵם וְהִנֵּה סֹלֶם מְצַב אֶרֶץ וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹהִים עֲלִים וַיִּרְדּוּ בּוֹ. טז וַיִּיקָץ יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אֲכֵן יֵשׁ ה' בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי. ... יט וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל</p>	<p>ב וַיַּעֲקֹב הֵלֵךְ לְדָרְפוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאָכֵי אֱלֹהִים. ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פֶּאֶשֶׁר רָאִם מַחְנֵה אֱלֹהִים זָה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחְנֵים.</p>

שאלה: מי הם המלאכים אותם פגש יעקב בתחילת הפרק?

תשובה: רש"י מציין שהמלאכים אותם פגש יעקב הם המלאכים של ארץ ישראל-

"ויפגעו בו מלאכי אלהים - "מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ"

רש"י בפרשת ויצא מציין שהמלאכים שעלו וירדו בסולם בחלום יעקב שיצא מארץ ישראל לחרון היו מלאכי ארץ ישראל שעלו בסולם, ומלאכי חוץ לארץ ירדו מהסולם ללוות את יעקב בדרכו מחוץ לארץ ישראל.

"עולים ויורדים - "עולים תחלה ואח"כ יורדים מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו"

יעקב יוזם מפגש עם עשו

יעקב אינו חייב להיפגש עם עשו ויכול לחצות את הירדן ולשוב ישירות לבית אל או לבית אביו בדרך אחרת, נראה שיעקב בוחר בדרך מתוך ידיעה שהוא יפגש עם עשו.

רמב"ן פרק לב' פס' ד):

בעבור היות נגב ארץ ישראל על ידי אדום ואביו יושב בארץ הנגב (בראשית כד, טב), יש לו לעבור דרך אדום או קרוב משם, על כן פחד אולי ישמע עשו והקדים לשלוח לו מלאכים לארצו.

הערה: (המשך דברי רמב"ן לפסוק ד')

הרמב"ן מציג את הביקורת של חז"ל על יוזמתו של יעקב לפגוש את עשו, הרמב"ן משתמש בביטוי מתוך ספר משלי " מחזיק באזני כלב מתעבר על ריב לא לו" (משלי כו, יז), מדובר באדם שמחזיק באוזנים של כלב דבר שמרגיז את הכלב וגורם לו לתקוף אותו, אם הוא לא היה מחזיק באוזני הכלב הוא לא היה נתקף, זאת הטענה כלפי יעקב שבניו של עשו בעתיד יפגעו בבני ישראל בגלל התקרבות יעקב לעשו במפגש שיזם.

וכבר תפשוהו החכמים על זה. אמרו בבראשית רבה (פרשה עה): "מחזיק באזני כלב מתעבר על ריב לא לו" (משלי כו, יז) – אמר לו הקב"ה: לדרכו היה [עשו] מהלך, והיית משלח אצלו ואומר לו: "כה אמר עבדך יעקב" (בראשית לב, ה)!!

הערה:

הרמב"ן בפירושו על ספר בראשית מרחיב מפרש את מעשה האבות לפי הכלל "מעשה אבות סימן לבנים": "כל מה שאירע לאבות - סימן לבנים" ובמקום אחר: "לא נפל מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים". על פי הרמב"ן מעשי האבות מלמדים אותנו בשלושה רבדים שוני:

1. האבות מלמדים אותנו כיצד להתנהג במצבים מסוימים, מתוקף היותם אבות האומה.
2. ה' קובע את עתיד הבנים על פי מה שקרה לאבות.
3. מעשיהם של האבות יוצרים את עתידם של בניהם.

שאלה: לשיטת הרמב"ן " מעשה אבות סימן לבנים", כיצד מעשיו של יעקב בכך שזים את הפגישה עם עשו יגרמו בעתיד לפגיעה של בניו של עשו בבני ישראל?

תשובה:

ועל דעתי: גם זה ירמוז כי אנחנו התחלנו נפילתנו ביד אדום, כי מלכי בית שני באו בברית עם הרומיים ומהם שבאו ברומא, והיא היתה סבת נפילתם בידם. וזה מוזכר בדברי רבותינו ומפורסם בספרים.

לדעת הרמב"ן שליחת המלאכים של יעקב מרמזת לכך שאנחנו נגרום בעצמנו לנפילתנו בידי הרומאים על ידי שחלק מהיהודים בגדו והלשינו לרומאים.

שאלה: מהן הסיבות האפשריות לכך שיעקב שולח שליחים לעשו ויוזם פגישה עמו?

תשובה:

א. יעקב מניח שהפגישה עם עשו היא בלתי נמנעת ועשו עלול לרצות לפגוע בו. יעקב מעדיף להקדים תרופה למכה ולנסות לרצות את עשו עם שובו ארצה.

וַאֲמַרְתָּם גַּם הִנֵּה עֹבְדֵךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי אָמַר אַכְפָּרָה פָּנָיו בַּמַּנְחָה הַהִלַּכְתָּ לְפָנָיו וְאַחֲרֵי כֵן אָרְאָה פָּנָיו אוֹלֵי יִשָּׂא פָּנָיו. (בראשית פרק לב' פס' כא')

דברי יעקב אלו וכן חששו של יעקב מפני עשו עשויים לתמוך בדעה זו.

ב. יעקב רוצה לחדש את הקשר עם עשו אחיו ולהתפייס עמו. כך מצהיר יעקב בדבריו לעשו בפגישה ביניהם בפרק לג':

וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל הַמַּנְחָה הַזֹּאת אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לְמַצָּא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי.

הערה: פירוש רמב"ן מבסס את האפשרות הראשונה לדעת רמב"ן יעקב פחד מעשו בשל הקרבה הגיאוגרפית שתהיה ביניהם עם חזרתו של יעקב לארץ ישראל, ולכן החליט לפייס אותו על לקיחת הבכורה והברכה ממנו. יעקב מפייס את עשו על לקיחת הברכות בכך שהוא נותן לו כבוד גדול בזמן המפגש ביניהם

יחסו של עשו למפגש עם יעקב על פי פרק לב

הערה: יחסו של עשו לא מתואר במפורש בכתוב עם זאת התורה מספרת לנו שעשו מגיע עם 400 איש זהו מספר של יחידה צבאית, כפי שראינו גם בשמואל א פרק ל פס' י: "וַיִּרְדֹּף דָּוִד הוּא וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ". נראה כי יעקב מסיק שפניו של עשו למלחמה והוא נערך לכך.

הערה: הרשב"ם סובר שאין להסיק מתיאור הגעתו של עשו עם ארבע מאות איש מסקנות על כוונותיו השליליות, הוא רואה במספר האנשים שמלווים את עשו סימן לכבוד שרכש עשו ליעקב.

הערה: הרשב"ם משווה את דברי השליחים שחזרו מעשו אל יעקב:

ז וַיֵּשְׁבוּ, הַמְּלֹאכִים, אֶל-יַעֲקֹב, לֵאמֹר: בָּאנוּ אֶל-אַחִיךָ, אֶל-עֵשָׂו, **וְגַם הִלְדָּה לְקִרְאֲתָדָה,** וְאַרְבַּע-מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ.

לבין דברי ה' למשה: בספר שמות פרק ד פס' יד:

יָד וַיַּחַר-אַף יְהוָה בְּמֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר הֲלֹא אָהֳרֹן אַחִיךָ הַלֵּוִי--יַדְעָתִי, כִּי-יִדְבֵּר יִדְבַּר הוּא; **וְגַם הִנֵּה-הוּא יוֹצֵא לְקִרְאֲתָדָה, וְרֹאֵד וְשִׂמַח בְּלִבּוֹ.**

כחיזוק לדעתו שעשו בא ליעקב מתוך רצון טוב.

רשב"ם

באנו אל אחיך אל עשו – ומצאת חן בעיניו כאשר אמרת וגם הנה הוא מתוך ששמח בביאתך ובאהבתו אותך, הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו – לכבודך, זהו עיקר פשוטו. וכן: "גם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלב" (שמות ד, יד).

פסוקים ח-כד: ההכנות למפגש - דורון, תפילה ומלחמה

בפסוקים אלו נערך יעקב למפגש עם עשו. ההיערכות מתוארת במעשים ובאמירות.

הערה: יעקב חושש מעשו מחד אך הוא רואה בו אח מאידך. יעקב פותח פתח לאפשרויות שונות ומנסה להשפיע על תוצאות המפגש בדרכים שונות.

רש"י :

התקין עצמו לג' דברים: לדורון, למלחמה, לתפילה. לדורון – "ותעבור המנחה" (בראשית לב, כב), לתפילה – "אלהי אבי אברהם" (שם, י), למלחמה – "והיה המנחה הנשאר לפלטה" (שם, ט).

הסבר: רש"י מלמד אותנו ממעשיו של יעקב אשר הכין את עצמו למפגש עם עשו מבלי שידע אם המפגש יביא לשלום או למלחמה, הוא מכין מתנות לעשיו, הוא מתכוון לאפשרות של מלחמה וחוצה את המנחה לשלוש ובנוסף מתפלל לה' שיציל אותו מיד עשו.

א. יעקב הכין את עצמו למפגש ידידותי עם עשו כפי שמפורט :

יד ויָלֵן שָׁם, בְּלִילָה הַהוּא; וַיִּקַּח מִן-הַבָּא בְּיָדוֹ, מִנְחָה--לְעֵשָׂו אָחִיו. טו עֲזִים מְאֹתִים, וַתִּישִׁים עֶשְׂרִים, רְחֵלִים מְאֹתִים, וְאֵילִים עֶשְׂרִים. טז גְּמָלִים מִיִּנְיָקוֹת וּבְנֵיהֶם, שְׁלֹשִׁים; פָּרוֹת אֲרֻבָּעִים, וּפָרִים עֶשְׂרֵה, אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים, וְעִגְרִים עֶשְׂרֵה. יז וַיִּתֵּן, בְּיַד-עֲבָדָיו, עֶדֶר עֶדֶר, לְבָדוֹ; וַיֹּאמֶר אֶל-עֲבָדָיו, עֲבְרוּ לִפְנֵי, וְרוּחַ תְּשִׁימוּ, בֵּין עֶדֶר וּבֵין עֶדֶר. יח וַיֵּצֵא אֶת-הָרֹאשׁוֹן, לְאֹמֶר: כִּי יִפְגְּשֶׁךָ עֵשָׂו אָחִי, וּשְׂאֵלְךָ לְאֹמֶר, לְמִי-אַתָּה וְאָנֹכִי תֵלֶךְ, וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ. יט וְאָמַרְתָּ, לְעֲבָדֶיךָ לְיַעֲקֹב--מִנְחָה הוּא שְׁלוּחָה, לְאֹדְנִי לְעֵשָׂו; וְהִנֵּה גַם-הוּא, אֲחֵרִינוּ. כ וַיֵּצֵא גַם אֶת-הַשְּׂנִי, גַם אֶת-הַשְּׁלִישִׁי, גַם אֶת-כָּל-הַהֲלָכִים, אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לְאֹמֶר: כְּדָבָר הַזֶּה תִּדְבְּרוּן אֶל-עֵשָׂו, בְּמִצְאָכֶם אֹתוֹ. כא וְאָמַרְתֶּם--גַם הִנֵּה עֲבָדֶיךָ יַעֲקֹב, אַחֲרֵינוּ: כִּי-אָמַר אֲכַפְרָה פָּנָיו, בְּמִנְחָה הַהֲלָכָה לְפָנָי, וְאַחֲרֵי-כֵן אֲרָאָה פָּנָיו, אוֹלֵי יִשָּׂא פָּנָי. כב וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה, עַל-פָּנָיו; וְהוּא לָן בְּלִילָה-הַהוּא, בְּמִנְחָה .

ב. יעקב הכין את עצמו למפגש של מלחמה עם עשו:

ח וַיֵּרָא יַעֲקֹב מְאֹד, וַיֵּצֵר לוֹ; וַיַּחַץ אֶת-הָעַם אֲשֶׁר-אִתּוֹ, וְאֶת-הַצֹּאן וְאֶת-הַבְּקָר
וְהַגְּמְלִים--לְשָׁנֵי מַחֲנוֹת. ט וַיֹּאמֶר, אִם-יָבֹא עֵשָׂו אֶל-הַמַּחֲנֶה הָאֵחָת וְהִפְּהוּ--
וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר, לְפָלִיטָה .

ג. יעקב מכין עצמו למפגש עם עשו ומתפלל לה' שיציל אותו:

י וַיֹּאמֶר, יַעֲקֹב, אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם, וְאֱלֹהֵי אָבִי יִצְחָק: יְהוָה הָאֵלֹהִים אֵלַי, שׁוֹב
לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ--וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ. יא קִטְנֹתִי מִכָּל הַחֲסָדִים, וּמִכָּל-הָאֲמֹת,
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ, אֶת-עַבְדְּךָ: כִּי בְמִקְלִי, עָבַרְתִּי אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, וְעַתָּה הֵייתִי, לְשָׁנֵי
מַחֲנוֹת. יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי, מִיַּד עֵשָׂו: כִּי-יֵרָא אֲנֹכִי, אִתּוֹ--פֶּן-יָבֹא וְהִפְּנִי,
אִם-עַל-בָּנָיִם. יג וְאֵתָה אֲמַרְתָּ, הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ; וְשָׁמַתִּי אֶת-זֶרְעֶךָ כְּחוֹל הַיָּם,
אֲשֶׁר לֹא-יִסָּפֵר מֵרֶב .

הערה: הרמב"ן אשר מתח ביקורת על עצם המפגש שיעקב יוזם עם עשו, וטוען שמפגש זה יגרום בעתיד להסתבכות של עם ישראל במלחמה עם בניו של עשו (מלכות רומא), מפרש בחיוב את ההכנות של יעקב למפגש ורואה בכך לימוד גדול לעם ישראל (מעשה אבות סימן לבנים") שצרכים יהיו בעתיד להכין עצמם בעת צרה אל מול הגוים בתפילה לה' שיציל אותם, במתנות להשכנת שלום ולהצלה על ידי מלחמה.

רמב"ן לפסוק ד:

נכתבה הפרשה הזו להודיע כי הציל הקב"ה את עבדו וגאלו מיד חזק ממנו, וישלח מלאך ויצילהו, וללמדנו עוד שהוא לא בטח בצדקתו והשתדל בהצלה בכל יכלתו. ויש בה עוד רמז לדורות כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחוז דרכו של צדיק שנזמין עצמינו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו: לתפלה לדורון ולהצלה בדרך מלחמה לברוח ולהנצל, וכבר ראו רבותינו הרמז הזה מן הפרשה הזאת כאשר אזכיר (רמב"ן בראשית ל"ב:ט'), ל"ג:ט"ו).

כה וַיִּתֵּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ וַיֵּאבֶּק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר. כּו וַיָּרָא כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַע בְּכַף יָרְכוֹ וַתִּקַּע כַּף יָרֵךְ יַעֲקֹב בְּהֶאָבֶקוֹ עִמּוֹ. כז וַיֹּאמֶר שְׁלַחֲנִי כִּי עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם בְּרַכְתָּנִי. כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה שְּׂמָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב. כט וַיֹּאמֶר לֹא יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר עוֹד שְׂמָךְ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כִּי שָׁרִיתָ עִם אֱלֹהִים וְעַם אַנְשֵׁים וַתִּוְכַל. ל וַיִּשְׂאֵל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָא שְׂמָךְ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה תִּשְׂאֵל לְשָׂמִי וַיַּבְרָךְ אֹתוֹ שָׁם. לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיָאֵל כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים וַתִּנָּצַל נַפְשִׁי.

הערה: מאבק יעקב אפוף תחושה של מסתורין:

- א. בתחילה קוראת התורה לנאבק עם יעקב 'איש'. ייתכן שגם יעקב סבור כי הוא נאבק עם איש.
- ב. המלאך רואה שהבוקר עולה והוא לא מצליח להכריע את יעקב באופן מלא, הוא בוחר לפגוע בו בכף הירך, דבר אשר גורם לכך שיעקב יסיים את המאבק כאשר הוא צולע.
- ג. המלאך מבקש מיעקב להפסיק את המאבק נשום שעלה השחר, יעקב לא מסכים לסיים את המאבק לפני שיקבל ברכה מהמלאך.
- ד. ברכת המלאך בא לידי ביטוי בציווי על שינוי שמו של יעקב לישראל (נשים לב גם אחרי שינוי השם ממשיכה התורה לקורא ליעקב באותו השם ולעיתים קוראת לו ישראל).

הערה: במהלך המאבק מעניק האיש ברכה ליעקב ומן הברכה משתמע שהאיש הוא שליח אלוקים (ולא איש רגיל). 'שרית עם אלוקים'. הדבר מונצח בשמו של יעקב 'ישר - אלי מי ששרה עם האל,

שאלה: מהיכן בפס' אנו רואים שיעקב נאבק במלאך ולא באיש רגיל?

תשובה:

- א. "האיש" מעניק ברכה ליעקב (ומשנה את שם יעקב לישראל) וממנה אנו למדים שיעקב נאבק במלאך – " שרית עם אלוקים" -
- ב. יעקב נותן שם למקום בו היה המאבק שלו עם האיש ומשם המקום אנו לומדים שהמאבק לא היה עם איש אלא עם מלאך, יעקב קורא למקום פניאל ומסביר שהוא ראה באותו המקום את פני הא-ל (את המלאך)

לב ויזרח לו השמש פאשר עבר את פנואל והוא צלע על ירכו. לג על פן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה.

הערה: עם ישראל זוכר מאבק זה לדורות והדבר בא לידי ביטוי באיסור אכילת גיד הנשה - הגיד בו נפגע יעקב ובשל פגיעה זו צלע.

הערה:

- השם **יעקב** ניתן על שום שהוא אחז בעקב עשו בעת הלידה, **דבר המצביע על חולשה**, על הפסד הבכורה לעשו.
- השם **ישראל** מבטא **עוצמה וחוזק** והוא נקרא כך על שום שהצליח להאבק במלאך ומסמל את יכולת העמידה שלו אל מול אנשים.

שאלה: כיצד הוכרע המאבק?

תשובה: המלאך לא מצליח לנצח את יעקב עד עלות השחר, הוא פוגע בכף הירך של יעקב דבר הגורם לכך שיעקב צולע, המלאך רוצה לסיים את המאבק, יעקב דורש לקבל ברכה לפני שישחרר את המלאך, הברכה שלו המלאך היא החלפת שמו של יעקב לישראל.

הערה:

שינוי שמו של יעקב על ידי הדמות מקבלת תוקף אלוקי בפרק לה' פס' ט' כאשר הקב"ה משנה את שמו של יעקב לישראל:

וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם ויברך אתו. ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל

פשר המאבק:

הערה: הרמב"ן בדרכו הפרשנית מסביר שמאורע המאבק של יעקב עם המלאך מסמן על שיקרה לבנים- "מעשה אבות סימן לבנים":

והענין כי המאורע כולו רמז לדורותיו,

המאבק של יעקב מסמל את המאבק של עם ישראל עם אויביו לאורך הדורות. במאבק זה היו שלבים בהם נראה שאויבי ישראל גוברים עליהם כפי שראינו בשואה במסעות הצלב ובמאורעות נוספים לאורך ההיסטוריה (הדבר בא לידי ביטוי בהצלחת המלאך לפגוע בכף ירך של יעקב) אולם המסר מכל המאבקים הוא - עם ישראל יוצא מהם שלם.

שיהיה דור בזרעו של יעקב יתגבר עשו עליהם ... , וזה היה דור אחד בימי חכמי משנה, בדורו של רבי יהודה בן בבא וחביריו, כמו שאמרו (שיר השירים רבה ב, ז) : 'אמר רבי חייא בר אבא : אם יאמר לי אדם תן נפשך על קדושת שמו של הקב"ה אני נותן ובלבד שיהרגוני מיד, אבל בדורו של שמד איני יכול לסבול'... ויש [אפילו] דורות אחרים עשה עמנו עשו [מייצגה של רומי והנצרות בשלב מאוחר יותר] כזה ויותר רע מזה, והכל סבלנו ועבר עלינו כמו שרמז : "ויבא יעקב שלם" (בראשית לג, יח).

פרק לג - המפגש עם עשו

הכנות יעקב למפגש :

א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה עֹשֹׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ וַיַּחֲץ אֶת הַיְלָדִים
עַל לָאָה וְעַל רְחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשָּׁפְחוֹת : ב וַיִּשֶׂם אֶת הַשָּׁפְחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רֵאשֻׁנָּה
וְאֶת לָאָה וְיְלָדֶיהָ אַחֲרָיִים וְאֶת רְחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָיִים : ג וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם

הסבר : יעקב רואה את מחנהו הגדול של עשו "וַיַּעֲמֵם אַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ" ובתגובה לכך מחלק את משפחתו הגדולה לשלוש קבוצות :

- א. השפחות ובניהן.
- ב. לאה ובניה
- ג. רחל ובנה יוסף.

הערה : חלוקת המחנה מבטאת את חששו של יעקב מפני עשו

הערה:

לפי פירשו של ר' יוסף בכור שור סידור המשפחה בשלוש קבוצות הגדיל את סיכוייהם להימלט מפני עשו.

לפי רד"ק החלוקה לקבוצות עשויה למתן את תגובתו של עשו, כלומר יעקב יצר שלושה מפגשים עם עשו, אם המפגש הראשון יהיה קשה רגשית המפגש השני יהיה קל יותר ובשלישי עשו יהיה כבר מפויס.

פגישת יעקב ועשו:

הפגישה פותחת בתיאור של מעשים ואח"כ מתמקדת בשיח שבין האחים. עשו הוא השואל ויעקב עונה.

א. תיאור מעשים:

- יעקב משתחוה שבע פעמים בפני עשו.
- עשו רץ לקראת יעקב ומחבק אותו.
- כל מחנה (השפחות, לאה ורחל) נגשים לפני עשו.

ג ... וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו: ד וירץ עשו לקראתו ויחבקהו ויפל על צוארו וישקהו ויבכו: ה וישא את עינו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך: ו ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין: ז ותגש גם לאה וילדיה וישתחו ויגש יוסף ורחל וישתחו:

ב. שיח בין עשו ליעקב:

הסבר: השיח בין עשו ויעקב:

ויאמר, מי-אלה לך; ויאמר-- הילדים, אשר-חנן אלהים את-עבדך

עשו שאל את יעקב: מי הם האנשים האלה שיש לך, האם הם משפחתך או עבדיך? יעקב עונה לעשו: האנשים שפגשת הם המשפחה של, הילדים שנתן לי אלוקים.

וַיֹּאמֶר מִי לָךְ כָּל הַמִּנְחָה הַזֹּאת אֲשֶׁר פָּגַשְׁתִּי

עשו שואל את יעקב: בשביל מה פגשתי את כל המנחות והמתנות שנתנו לי?

וַיֹּאמֶר לְמִצָּא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנָי:

יעקב ענה לעשו: הסיבה ששלחתי לך את כל המנחה הזאת היא כדי למצוא חן בעיניך:

וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ יֵשׁ לִי רֵב אָחִי יְהִי לָךְ אֲשֶׁר לָךְ

עשו עונה ליעקב: אני לא צריך את המתנות, מאחר ויש לי מספיק רכוש משלי.

וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל נָא אִם נָא מְצֵאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלִקְחֶתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי

יעקב אמר לעשו: בבקשה אל תאמר לי שאני אשאיר אצלי את מה ששייך לי ושלא אתן לך את המנחה, אם אני (יעקב) מצאתי חן בעיניך (עשו), אתה תיקח את המנחה שלי, בגלל שתי סיבות

הסיבה הראשונה שראוי שתיקח את המנחה שלי היא מכיוון שכאשר אני (יעקב) ראיתי את פניך (עשו) היה הדבר חשוב בעיניי כאילו ראיתי את פניו של המלאך, וממילא אתה תעשה לי כבוד גדול אם תיקח מידי את המנחה.

כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָּנֶיךָ כְּרֹאֵת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצָנִי:

והסיבה שנייה שראוי שתיקח את המנחה שלי היא מכיוון שאתה התפייסת איתי ומחלת לי על מה שחטאתי לך שלקחתי ממך את הברכות. קבלת המנחה תראה שהתפייסת איתי; תיקח עכשיו את המנחה שהובאה לך ושטרחתי לשלוח לך, כיוון שה' ריחם עליי, ועל ידי שה' ריחם עליי, הוא נתן לי כל מה שאני צריך.

קַח נָא אֶת בְּרִכְתֵּי אֲשֶׁר הִבָּאת לָךְ כִּי חֲנַנִּי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקַּח:

לאחר שיעקב שכנע אותו, עשיו לקח את המנחה מידי של יעקב הוא פונה ליעקב ומציע לו בוא וניסע מכאן ביחד ואני אלך יחד איתך בצמוד אליך כדי ללוות אותך

וַיֹּאמֶר נִסְעָה וּנְלַכְהָ וְאֵלֵכָה לְנֹגֵדְךָ

יעקב אמר לעשו: אדוני עשיו, אתה הרי יודע, שהילדים שלי הם עדיין קטנים והצאן והבקר הצעיר דורש הרבה עבודה שמוטלות על אחריותי, ואני צריך להוליך אותן לאט, אם יום אחד אנחנו נדחק את הצאן ללכת מהר יותר מיכולתו, כל הצאן ימות, ולכן עשיו אדוני יעבור לפניי מאחר שאני (יעקב) עבדו, וכך אתה לא תתעכב בגללי ואני אנהיג את הצאן בנחת, בקצב שאני צריך להוליך אותם, לפי יכולת הצאן ללכת, וכן אנהיג את הילדים בנחת, עד שנגיע אל אדוני עשיו שנמצא בשעיר:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַדְנִי יָדַע כִּי הַיְלָדִים רַפִּים וְהַצֹּאן וְהַבְּקָר עֲלוֹת עָלַי וַדְּפֹקוּם יוֹם אֶחָד וּמָתוּ כָּל הַצֹּאן: יָד יַעֲבֹר נָא אֶדְנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וְאֲנִי אֶתְנַהֵלָה לְאַטִּי לְרֹגֶל הַמְּלֹאכָה אֲשֶׁר לִפְנֵי וּלְרֹגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֵא אֶל אַדְנִי שְׁעִירָה:

עשו אמר ליעקב: אשאיר איתך חלק מארבע מאות האנשים שנמצאים כאן איתי, כדי שהם יוכלו ללוות אותך,

וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֲצִיגָה נָא עִמָּךְ מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי

יעקב אמר לעשו: למה מצאתי חן בעיניך אדוני עשיו, שתשאיר איתי חלק מהאנשים שלך, עדיף שלא תעשה לי שום טובה בהשארת האנשים:

טו וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֵי אַדְנִי:

ג ... וַיִּשְׁתַּחֲוּ אֶרְצָה שִׁבְעַ פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו: ד וַיִּרְץ עֲשׂו לְקָרְאֲתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל צְוָאָרוֹ וַיִּשָּׁקְהוּ וַיִּבְכּוּ: ה וַיִּשָּׂא אֶת עֵינָיו וַיִּרְא אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה לָדָּ וַיֹּאמְרוּ הַיְלָדִים אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עֲבָדָד: ו וַתִּגְשֶׁן הַשְּׂפָחוֹת הַנָּה וַיְלַדְיָהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶינָן: ז וַתִּגַּשׁ גַּם לֵאמֹר וַיְלַדְיָהּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ וְאַחַר נָגַשׁ יוֹסֵף וַרְחַל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ:

הסבר:

- יעקב - משתחוה בפני עשו שבע פעמים ולאחריו אנשי ביתו.
- עשו - עשו רץ, מחבק, נופל על צוארו של יעקב, מנשק לו ("וַיִּרְץ עֲשׂו לְקָרְאֲתוֹ וַיַּחֲבֹקְהוּ וַיִּפֹּל עַל צְוָאָרוֹ וַיִּשָּׁקְהוּ וַיִּבְכּוּ")

הערה: השוואה בין התנהגות יעקב להתנהגות עשו במפגש:

- א. יעקב נוהג כבוד בעשו (כפי שבא לידי ביטוי בכך שהוא מרבה להשתחוות), עשו לעומתו מביע רגשות (כפי שבא לידי ביטוי בכך שהוא רץ, מחבק מנשק)
- ב. עשו נאות לקחת את מנחתו של יעקב. יעקב מסרב להצעותיו השונות של עשו.
- ג. שני האחים בוכים בזמן המפגש.

הערה: השוואה בין יעקב לעשו בדו שיח ביניהם:

- א. עשו הוא הדובר הראשון ולאורך המפגש הוא קובע את נושאי השיחה. עם זאת דבריו של עשו קצרים ויעקב הוא הדובר המרכזי והדבר מתבטא ותשובותיו ארוכות.
- ב. כינויים: במהלך הדו שיח - עשו משתמש בכינוי 'אחי' לגבי יעקב, ואילו יעקב מכנה את עצמו 'עבד' ואת עשו 'אדוני'. (מחוץ לדו-שיח, יעקב רואה את עשו כאח (כמו בפסוק ג).
- ג. יעקב מרבה להשתמש בשם ה' (פס' ה, י, יא), ולעומתו עשו בכלל לא משתמש בשם ה'.

הערה: עשו קובע ארבעה נושאים לשיחה עם יעקב:

- א. ההיכרות עם המשפחה.
- ב. פשר המנחה של יעקב.
- ג. המשך הקשר בינו לבין יעקב.
- ד. והצעת ליווי ושמירה מתוך האנשים עמם עשו מגיע למפגש.

נשים לב! כל נושא שיחה שמעלה עשו מתחיל במילה "ויאמר"

שאלה: מהי מטרת פעולותיו וסגנון לשונו של יעקב כלפי עשו?

תשובה: לפי רמב"ן (בפרק לבי') יעקב חלק כבוד לעשו כיון שחשש ממנו. מעשי יעקב מסמלים לעשו שמכירת הבכורה אינה נחשבת בעיניו והוא נוהג בו כאח בכור.

שאלה: האם עשו התפייס עם יעקב?

תשובה: עשו מחבק את יעקב מנשק אותו ובוכה על צווארו, מקריאת הפס' נראה שעשו התפייס עם יעקב, אך התורה נתנה רמז לכך שהנשיקה של עשו ליעקב לא היתה מצד פיוס אמתי, חז"ל לומדים זאת מניקוד מיוחד שמופיע על המילה "וַיִּשָּׂקֶהוּ" בספר התורה, כידוע בספר התורה אין ניקוד, הוספת הנקודות הן עניין חריג ויוצא דופן הבא ללמד אותנו עניין חשוב שנשיקה של עשו לא היתה מתוך פיוס עמוק.

הערה: יש מחלוקת במדרש שמביא רש"י בפירושו לפס' ד' מה ניתן ללמוד מסימון הנקודות.

לפי שתי הדעות במדרש הניקוד 'מחליש' את משמעות המילה "וישקהו".
לדעה הראשונה הנשיקה אינה מכל הלב.

לדעה השנייה הנשיקה משקפת רגשות רק באותו פרק זמן של המפגש.

לשתי הדעות במדרש - לא היה פיוס אמיתי בין יעקב לעשו.

רש"י פסוק (ד) ויחבקהו - נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחואות הללו. וישקהו - נקוד עליו, ויש חולקין בדבר בברייתא דספרי (ספ"ב סט): יש שדרשו נקודה זו לומר שלא נשקו בכל לבו; אמר רבי שמעון בן יוחי: והלכה היא: בידוע ששונא עשו ליעקב, אלא נהפכו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו.

הערה: עשו בהתחלה מסרב לקבל את המנחה (המתנה) שרוצה יעקב להביא לו, הוא מסכים לקבל רק אחרי שיעקב ממשיך להתעקש.

”וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ יֵשׁ לִי רַב אַחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לְךָ”

הערה:

לפי המדרש המובא ברד"ק עשו מסרב לקבל בתחילה את המתנות מיעקב, הדבר מלמד אותנו **שעשו הודה ליעקב והכיר בכך שברכות אביו ראויות לו**, והעושר של יעקב שייך לו כפי שברך אותו יצחק אביהם, ואין לעשו רצון לקחת אותו ממנו.

רד"ק

(ט) ויאמר - אינני צריך למנחתך כי יש לי רב. ובבראשית רבה (עח, יא): יהי לך אשר לך - אמר רבי אלעזר: אין קיום הגט אלא בחותמיו. שלא תאמר: אלולי שרמה אבינו יעקב את אביו, לא נטל את הברכות. בא עשו וחתמן לו; אמר: אחי יהי לך אשר לך.

הצעתו האחרונה של עשו ליעקב

טו וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ אֲצִיגָה נָא עִמָּךְ מִן הָעֵם אֲשֶׁר אֲתִי

הסבר: עשו פונה ליעקב ומציע לו בוא וניסע מכאן ביחד ואני אלך יחד איתך בצמוד אליך כדי ללוות אותך.

הערה: אברבנאל מפרש את ההצעה כהצעת ליווי ושמירה. יעקב דוחה גם הצעה זו.

אברבנאל

הנה עשו כשיעקב לא חפץ בחברתו אמר לו אציגה נא עמך מן העם אשר אתי ר"ל **שיחלק מאנשיו שילכו עם יעקב לשמירתו** ויעקב השיבו למה זה אמצא חן בעיני אדוני. ... שהיתה כוונת יעקב שלא היה צריך לשמירה כי בהיותו מוצא חן בעיניו לא ישאר לו בעולם אויב ושונא לשיצטרף אנשים להשמר ממנו ...

לסיכום :

מפגש יעקב ועשו סוגר את המעגל שנפתח במכירת הבכורה בפרק כ"ה ומתעצם בסיפור לקיחת הברכה בפרק כ"ז.
מערכת היחסים בין האחים עוברת טלטלה גדולה שבעקבותיה יוצא יעקב מן הארץ.
המפגש כאן משקף השלמה מסוימת בין האחים.
בין יעקב לעשו מתקיים שיח אולם בסופו כל אחד מן האחים פונה לדרכו.

הערה: מערכת היחסים בין עשו ליעקב היא חלק מסיפוריהם של אחים בספר בראשית.

בפתח הספר אנו פוגשים בזוג האחים הראשון **קין והבל**. יחסיהם מסתיימים ברצח הבל על ידי קין.

בהמשך, סיפורם של **יצחק וישמעאל** מסתיים בגירוש ישמעאל מן המשפחה (אם כי השניים מתאחדים לצורך קבורת אברהם אביהם).

סיפורם של **עשו ויעקב** מסתיים במפגש שנראה לכאורה כמפגש פיוס, עם זאת האחים אינם מתאחדים וכל אחד מהם פונה למקום אחר. יש מן הפרשנים המשבחים את האחים על התנהגותם במפגש ואחרים המזהים בעייתיות בעצם המפגש, ובאופן שבו הוא מתנהל.

בהמשך נלמד על סיפורם של **בני יעקב** שמתחיל במכירת יוסף ומסתיים בסוף החומש בהשארת כל האחים בתוך המשפחה.

כניסת יעקב לארץ:

יז וַיַּעֲקֹב נָסַע סֹפְתָהּ וַיָּבֵן לוֹ בַּיִת וּלְמִקְנָהּוּ עָשָׂה סֹפֶת עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֹפּוֹת:
יח וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שְׁכֵם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּבֹאוּ מִפְּדוֹן אָרֶם וַיַּחַן אֶת פָּנָיו הָעִיר:
יט וַיִּקְוֶה אֶת חֲלֻקַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שָׁם אֶהְלוּ מִיַּד בְּנֵי חָמוֹר אָבִי שְׁכֵם בְּמֵאָה
קִשְׁיָטָה: כ וַיִּצַּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

הערה: יעקב לא נכנס מיד לארץ כנען ומתעכב בסוכות, שבצדו המזרחי של הירדן. כניסתו לארץ, דרך שכם ובניית מזבח, מזכירה את כניסת אברהם אבינו לארץ (בפרק יב).

יעקב מבצע פעולת קניין בארץ, בדומה לאברהם אבינו שקנה את מערת המכפלה. בחלקת השדה שקנה יעקב באזור שכם ייקבר לימים יוסף, שבניו נחלו את האזור (יהושע כד, לב).

שאלה: ממי קנה יעקב את חלקת השדה בה יקבר בעתיד יוסף?

תשובה: מן הכתוב ביהושע אנו למדים שהחלקה נקנתה משכם אביו של חמור: "וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשָׁכֵם בְּחֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חָמוֹר אָבִי שְׁכֵם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה" (יהושע פרק כד' פס' לבי')

הערה:

יח וַיָּבֵא יַעֲקֹב שְׁלָם עִיר שְׁכֵם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בָּבֹאוּ מִפְּדוֹן אָרֶם וַיַּחַן אֶת פָּנָיו הָעִיר

הסבר:

רש"י קורא את המילה "שָׁלָם" כתיאור ליעקב ולא כשם מקום כפי שמופיע בפשט לפי המדרש המובא ברש"י ממסכת שבת למרות שיעקב נפגע בגופו בפגישה עם המלאך (בפרק לא), ונתן חלק ניכר מרכושו לעשו (בפרק לב), ולמרות שחי כל כך הרבה שנים בבית לבן הוא נכנס ארצה ללא כל חסרון.

רש"י

שלם - שלם בגופו, שלם בממונו: נתרפא מצלעתו, ולא חסר כלום מכל אותו דורו. שלם בתורתו: לא שכח תלמודו בבית לבן.